

Poticanje pripovjedanih sposobnosti djece u dječjem vrtiću

Paro, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:876007>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGAJATELJSKI STUDIJ**

**MARTINA PARO
DIPLOMSKI RAD**

**POTICANJE PRIPOVJEDNIH SPOSOBNOSTI DJECE
U DJEČJEM VRTIĆU**

Zagreb, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGAJATELJSKI STUDIJ**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Martina Paro

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Poticanje pripovjednih sposobnosti
djece u dječjem vrtiću

MENTOR: doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, rujan 2020.

Zahvala

Ovaj rad posvećujem svojim roditeljima koji su uvijek moja podrška i koji su mi omogućili lagodan fakultetski život u Zagrebu.

Također posebnu zahvalu iskazujem svojim prijateljima koji su uvijek uz mene i koje smatram važnim dijelom svoga života.

Naposljetku zahvaljujem odgojiteljici Sandri Tramontani, mag. praesc. educ. koja je tijekom svih 5 godina studiranja uvijek voljno surađivala sa mnom te je također sudjelovala u prikazu aktivnosti za poticanje narativnih sposobnosti o kojima je riječ u ovom radu. Zahvaljujem joj na suradnji i podršci te se nadam i veselim budućoj suradnji.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
1.1. Pripovjedne sposobnosti.....	4
1.2. Dječje pripovjedne sposobnosti u kontekstu jezičnog i spoznajnog razvoja	6
2. TIJEK RAZVOJA DJEČJIH PRIPOVJEDNIH SPOSOBNOSTI.....	9
2.1. Razvoj narativne sposobnosti kod djece	10
2.2. Utjecaj spola na razvoj pripovjednih sposobnosti djece	12
2.3. Pripovjedne sposobnosti kod djece sa govorno-jezičnim teškoćama	13
2.4. Labovljeva struktura pripovjednog teksta	14
2.5. Narativne strukture kod predškolske djece.....	14
2.5.1. <i>Hrpice</i>	15
2.5.2. <i>Sekvence</i>	16
2.5.3. <i>Primitivna naracija</i>	17
2.5.4. <i>Nefokusirano ulančavanje</i>	17
2.5.5. <i>Fokusirano ulančavanje</i>	18
2.5.6. <i>Naracija</i>	19
2.6. Razlikovanje narativnih razina metodom binarnog stabla	20
2.7. Istraživanje narativnih sposobnosti predškolske djece u Hrvatskoj	20
3. MOGUĆNOST POTICANJA DJEČJIH PRIPOVJEDNIH SPOSOBNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU	23
3.1. Čitanje ili pripovijedanje priča djeci kao poticaj za razvoj narativnih sposobnosti.....	23
3.2. Kriterij za odabir priče i stvaranje ozračja za čitanje u vrtiću	25
3.3. Što nakon čitanja priče?	26
3.4. Personalizirana lutka kao posrednik u prenošenju priča	27
4. PRIKAZ AKTIVNOSTI ZA POTICANJE DJEČJIH NARATIVNIH SPOSOBNOSTI (DJEČJI VRTIĆ IČIĆI) I PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA..	28
4.1. Cilj i svrha provođenja aktivnosti	28
4.2. Sudionici (ispitanici)	28

4.3.	Istraživački materijali i aktivnosti.....	28
4.3.1.	Motivacijska aktivnost: <i>Izmiješana priča</i>	28
4.3.2.	Prepričavanje priče <i>Djed i repa</i>	29
4.3.3.	Kreativno izražavanje djece uz pomoć štapnih lutaka i simbola	29
4.3.4.	Smotuljak sa slikama iz priče <i>Djed i repa</i>	30
4.4.	Način ispitivanja	30
4.5.	Transkript audiozapisa ispitane djece u DV-u Ičići.....	30
4.6.	REZULTATI	36
5.	ZAKLJUČAK	38
	LITERATURA	39
	IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	44

SAŽETAK

Naracija ili pripovijedanje složena je ljudska sposobnost koja zahtijeva povezanost kognitivnih, jezičnih i socijalnih sposobnosti. Narativne ili pripovjedne sposobnosti utječu na razvoj čitalačkih vještina i na školski uspjeh djeteta, stoga je ključno u predškolskom razdoblju raditi na razvijanju i poticanju narativnih sposobnosti na način da se djecu potiče na slušanje i čitanje priče te na kreativno izražavanje nakon pročitanoa.

U ovom se radu donosi pregled teorijskih spoznaja te rezultata istraživanja toga područja u jezičnom razvoju djece govornika hrvatskoga jezika, kao i pregled mogućnosti poticanja dječjih pripovjednih sposobnosti u dječjem vrtiću.

U radu se donosi prikaz aktivnosti poticanja dječjih pripovjednih sposobnosti, provedenih u dječjem vrtiću u Ičićima. Donosi se i analiza strukture dječjeg pripovijedanja potaknutoga navedenim metodičkim aktivnostima. Ta analiza pokazuje da postoje velike individualne razlike u prepričavanju i da se pokazuje potreba za većim brojem ciljanih aktivnosti za poticanje dječjih narativnih sposobnosti.

Ključne riječi: *naracija, narativne sposobnosti, predškolsko razdoblje, aktivnosti za poticanje narativnih sposobnosti*

SUMMARY

Narration or storytelling is a very complex ability that requires a connection between cognitive, linguistic and social skills. Narrative skills affect the development of reading skills and school success, so it is crucial in the preschool period to work on developing and encouraging narrative skills in a way that encourages children to listen, read the story and express themselves creatively after reading

The aim of this thesis is to present theoretical knowledge about the research of this area in the language development of children that speaking Croatian and about the possibilities of encouraging children's storytelling skills in the kindergarten . The paper presents the implemented activities of encouraging and analyzing children's storytelling in the kindergarten Ičići.

Key words: *narration, narrative skills, preeschool period, activities for encouraging narrative skills*

1. UVOD

Naracija ili pripovijedanje predstavlja metodu ponovnog proživljavanja doživljenoga na način da se niz rečenica uskladi s nizom događaja koji su se dogodili uz pomoć određene sheme ili kriterija koji određuju neku priču (Arapović 2010). Naime, radi se o složenoj ljudskoj sposobnosti koja zahtijeva povezanost između kognitivnih, jezičnih i socijalnih sposobnosti (Radić i sur. 2013). Narativne sposobnosti povezane su s razvijanjem čitalačkih vještina i sa školskim uspjehom, a sposobnost prepričavanja priče na smislen način predviđa sposobnost čitanja na kraju prvog razreda (Arapović 2010 prema Hirsch i sur. 1966). Predškolsko razdoblje ključno je za razvijanje narativnih sposobnosti, pa je potrebno djecu poticati na slušanje priče, čitanje priče i razgovaranje o pročitano, kao i dopustiti im da pročitano dožive i izraze na kreativan način te ih voditi u knjižnice i kazališta kao ustanove povezane s pričom i pričanjem.

Temu rada *Poticanje pripovjednih sposobnosti djece u dječjem vrtiću* odabrala sam jer smatram kako je razvoj narativnih sposobnosti od najranijeg uzrasta važan jer potiče razvijanje spoznajnoga i jezičnog područja. Rani utjecaji na razvoj jezično-spoznajnih sposobnosti mogu u kasnijim fazama razvoja ličnosti doprinijeti oblikovanju pripovjedno kreativne i kompetentne osobe u odrasloj dobi. Također smatram kako odgajatelji kao profesionalci u svojem području rada imaju velik utjecaj na razvijanje narativnih sposobnosti kod djece te sam ovim radom nastojala istražiti na koje sve načine odgojitelj može u vrtićkom okruženju utjecati na razvoj narativnih sposobnosti djece.

Cilj ovoga rada bio je uvidom u literaturu predstaviti spoznaje o istraživanjima toga područja u jezičnom razvoju djece govornika hrvatskoga jezika te o mogućnostima poticanja dječjih pripovjednih sposobnosti u dječjem vrtiću. U radu se donosi prikaz provedenih aktivnosti poticanja te analize dječjeg pripovijedanja, načinjenih u dječjem vrtiću u Ičićima.

U prvom poglavlju raspravljat će se o pripovjednim sposobnostima, odnosno objasniti će se terminološka razlika između pojmova: naracija/pripovijedanje, pričanje, prepričavanje, kao i značenje pojma pripovjedne/narativne sposobnosti. Nadalje, u prvom poglavlju bit će naglasak i na dječjim pripovjednim sposobnostima

u kontekstu dječjega spoznajnog i jezičnog razvoja. Zatim slijedi poglavlje o tijeku razvoja dječjih pripovjednih sposobnosti, u kojem se razmatraju i detaljno opisuju narativne strukture u razvoju naracije, tijek razvoja narativnih sposobnosti, povezanost spola govornika i njegovih narativnih sposobnosti te posebnosti narativnih sposobnosti djece s govornim teškoćama. Na kraju ovog poglavlja dan je i kratak prikaz istraživanja narativnih sposobnosti djece u Hrvatskoj.

Posljednje teorijsko poglavlje o mogućnostima poticanja dječjih pripovjednih sposobnosti govori o načinima pomoću kojih odgojitelj može poticati razvoj pripovjednih sposobnosti u dječjem vrtiću. Nakon teorijskih polazišta slijedi poglavlje koje se naziva Prikaz aktivnosti za poticanje dječjih narativnih sposobnosti, a u kojem su prikazane aktivnosti te su analizirani narativni iskazi djece, nastali tijekom metodičkih aktivnosti u Dječjem vrtiću Ičići.

1.1. Pripovjedne sposobnosti

Na samom početku ovog diplomskog rada važno je raspraviti o terminološkim značenjima sljedećih pojmova: pripovijedanje/naracija, pričanje, prepričavanje te pripovjedne sposobnosti/narativne sposobnosti. Iako će se u nastavku objasniti svi navedeni pojmovi, u daljnjim dijelovima diplomskog rada biti će naglasak na pripovjednim ili narativnim sposobnostima koje će se detaljno analizirati.

- **Pripovijedanje ili naracija:** definira se kao usmeno ili pismeno izražavanje vlastitih događaja ili doživljaja ili zbivanja o kojima su nas drugi izvijestili. Ovaj tip teksta temelji se na zapažanju koje se može usmeno ili pismeno izraziti, a zapažaju se pojave i promjene u vremenu i prostoru (Pavličević-Franić 2005).
- **Prepričavanje:** ovaj pojam odnosi se na sažeto ili opsežno pripovijedanje, odnosno iznošenje već poznatih informacija. Zapravo, prepričavanjem se ponavlja sadržaj koji je osoba čitala, o kojem je slušala ili ga je vidjela te se na taj način ispriča nešto što je već jednom ispričano, odnosno posredno se iznose događaji i doživljaji u kojima osoba nije izravno sudjelovala. U radu s djecom koristi se plan prepričavanja, odnosno slike ili natuknice kako bi se postupak prepričavanja olakšao te

kako bi naučili pripovijedati određenim kronološkim redoslijedom i cjelovito (Pavličević-Franić 2005).

- **Pričanje:** definira se kao podvrsta pripovijedanja koju karakterizira stvaralački pristup pripovjednom tekstu. Naime, radi se o kreativnom činu tijekom kojeg se stvara nova priča koja je utemeljena na događaju ili doživljaju koji može biti stvaran, izmišljen, vlastiti ili tuđi. Kad se djecu potiče na pričanje, važno je usmjeriti se na poticanje intelektualnih, emocionalnih i fantazijskih sposobnosti, na bogaćenje rječnika i razvijanje usmenog i pisanog jezičnog izražavanja (Pavličević-Franić 2005).
- **Pripovjedne ili narativne sposobnosti:** Radi se o nizu kognitivnih i govorno-jezičnih sposobnosti koje omogućuju da se priča odvija po kronološkom redoslijedu i da je cjelovita. Pripovjedne sposobnosti počinju se razvijati u predškolskom razdoblju te su usko povezane s kognitivnim, socio-emocionalnim i govorno-jezičnim razvojem djeteta. U prvim dječjim pričama prevladava opisivanje i nizanje događaja koji nemaju zajedničku temu, a tijekom prepričavanja svakodnevnih događaja djecu usmjeravaju odrasle osobe. Nadalje, prilikom čitanja slikovnice u početku djeca ne povezuju ilustracije s radnjom slikovnice, zapravo ilustracije promatraju kao zasebnu cjelinu na temelju koje opisuju što vide. S porastom kronološke dobi djeca postaju sve bolja u vještinama pripovijedanja te se počinju koristiti strukturnim komponentama priče, što znači da njihove priče postaju manje općenite te počinju pratiti jednu središnju temu događaja.

Tijekom čitanja slikovnica djeca počinju stvarati veze između teksta i ilustracija te polako slijede tijek priče i počinju uočavati uzročno-posljedične veze među događajima. Priče kod djece u dobi od četiri godine uključuju uvod i zaplet, usmjerene su prema završetku priče te također opisuju mjesto, događaje i glavne likove. Nadalje, u dobi od pet i šest godina djeca tijekom pričanja priče vode računa o tijeku događaja te pripovijedanje organiziraju oko ključnog problema događaja. Dijete bi godinu prije polaska u školu trebalo moći ispričati priču na strukturiran način te se pritom koristiti mnogim detaljima o likovima i opisivati

razloge reagiranja likova na određen način te bi također trebalo moći iznijeti svoje emocionalne doživljaje o priči (Marčinković 2016).

1.2. Dječje pripovjedne sposobnosti u kontekstu jezičnog i spoznajnog razvoja

Pripovijedanje se smatra složenijim jezičnim diskursom koji obuhvaća intelektualnu i jezičnu razinu. Da bi dijete moglo ovladati pripovjednim sposobnostima, najprije mora proći sve faze u govorno-jezičnom i spoznajnom razvoju. Nadalje, jezik i spoznaja su u zavisnom odnosu što znači da spoznajni razvoj utječe na jezični, stoga je važno u ovom radu dati kratak osvrt na teorijska polazišta jezičnog i spoznajnog razvoja te objasniti korelaciju između jezika i spoznaje te spoznaje i naracije.

U ljudskoj civilizaciji govor se smatra važnim dijelom jezično-komunikacijskog procesa jer omogućuje interakcije unutar društvenih zajednica u kojima se razvija. Pomoću govora čovjek izražava svoje stavove, komunicira sa zajednicom te shvaća svijet koji ga okružuje, ali i sebe kao zasebna pojedinca. Interakciju sa svojim okruženjem dijete ostvaruje govorom, ali i neverbalnom komunikacijom, te na taj način postaje dijelom zajednice. Na kraju, jezik i govor kohezivni su elementi društva, zajednički su svim članovima, a kao takvi dovode do svrhovite komunikacije koja se odnosi na primanje, razmjenu, ali i tumačenje određene informacije (Lukač Lukšić 2013).

Socijalno okruženje djeteta ima veoma važan utjecaj na razvoj govora, stoga obitelj kao primarna zajednica u kojoj se dijete nalazi i s kojom u početku ostvaruje najintenzivnije interakcije ima temeljnu i najvažniju ulogu u razvoju govora, ali i drugim razvojnim područjima (Jelčić Jakšić 2008).

Jezični razvoj kod djeteta čine sljedeće razvojne etape: faza slušanja, predlingvističko razdoblje, faza gugutanja, faza brbljanja i lingvističko razdoblje (Apel 2003). Faza slušanja započinje još u prenatalnom razdoblju te se smatra preduvjetom za razvoj govora. U tom razdoblju započinje razvoj sluha – dijete počinje primati prve zvučne signale u 24. tjednu trudnoće, na zvukove počinje reagirati u 25. tjednu te se reakcija sklapanja očiju na zvuk javlja se u 28. tjednu. Istraživanja pokazuju na sposobnost nerođenog djeteta da razlikuje dvije vrlo slične riječi. Također i upućuju na činjenicu da su sposobnosti slušanja kod nerođenog

djeteta razvijenije od sposobnosti govora (Apel 2003). Važno je na vrijeme uočiti i intervenirati ukoliko se uoče oštećenja sluha jer oštećenja mogu rezultirati dugotrajnim posljedicama na cjelokupan djetetov razvoj (Apel 2003). Nakon faze slušanja započinje predlingvističko razdoblje koje traje do otprilike 18. mjeseca djetetova života. Tijekom predlingvističkog razdoblja odvija se stvaranje prvih senzomotoričkih veza koje utječu na razvoj govora, stoga je ova faza od iznimne važnosti u razvoju govora. Također odvija se postupno učenje kontroliranja izgovora glasova i slušanja, a to omogućuje stvaranje temelja za svijest o jeziku i govoru. U početku se uspostavlja kontrola nad intenzitetom, potom nad visinom glasa, a na kraju dolazi do kontrole pokreta govornih organa (Starc i sur. 2004). U fazi gugutanja dijete započinje s oblikovanjem velikog broja raznovrsnih glasova te također dolazi i do pojave gugutavih glasova koji podsjećaju na samoglasnike te su gotovo jednaki onima koji se prepoznaju u govoru odraslih osoba, dok u fazi brbljanja dijete nastoji reproducirati veći broj slogovnih nizova te također dolazi do shvaćanja značenja pojedinih riječi, stoga jezik i govor dobivaju sadržajno značenje (Starc i sur.2004). Posljednja faza u razvoju govora jest lingvistička faza koja započinje oko 12. mjeseca, a obilježava je upotreba jednočlanih iskaza u govoru (Apel 2003).

Povezanost kognitivnog ili spoznajnog razvoja djeteta s razvojem naracije tumači Piagetova teorija dječjega stupnjevita kognitivnog razvoja. Naime, u senzomotoričkom razdoblju koje započinje rođenjem, a traje do druge godine, dijete tek upoznaje svoje motoričke i senzorne funkcije te nema još razvijene koncepte za vrijeme, prostor i odnose. Prethodno navedeni koncepti pojavljuju se tijekom trajanja predoperacijskog razdoblja koje započinje u djetetovoj trećoj godini, a traje sve do sedme godine djetetova života. U tom razdoblju odvijaju se značajne promjene u razvoju djeteta, poput savladavanja hodanja, govora, upotrebe jezika, klasifikacije, konzervacije, centracije. Ističe se egocentrizam kao značajka ograničenja predoperacijske misli. Egocentrizam podrazumijeva da dijete ima ograničene sposobnosti predočavanja psihičkog iskustva drugih te se teško može otrgnuti iz vlastitoga gledišta. Nadalje je za razumijevanje razvoja naracije u ovom razdoblju važno istaknuti da je dijete sklono centraciji, odnosno da se može usmjeriti samo na jedan aspekt problema te da je sklono transduktivnom rasuđivanju, što

znači da zaključuje s jednog pojedinačnog na drugo pojedinačno te pritom ne razmatra opća načela koja povezuju događaje u smislenu cjelinu (Berk 2008).

Osjetljivost na vremenski redoslijed, trajanje događaja te razumijevanje uzročno-posljedičnih veza javlja se tek u razdoblju konkretnih operacija koje započinje u sedmoj godini, a traje do dvanaeste godine. Posljednji veliki razvojni period – period formalnih operacija – započinje u dvanaestoj godini djetetova života. Obilježja tog razdoblja su hipotetičko i deduktivno zaključivanje te pojava apstraktnog načina razmišljanja (Bugge, 2002). Na temelju navedenoga i imajući na umu da su naracija i opći spoznajni razvoj u pozitivnoj korelaciji, možemo zaključiti da napredovanjem u spoznajnom razvoju djeteta napreduje i u naraciji jer proces naracije zahtijeva obrađivanje podataka na kognitivnoj razini (Kuvač 2007).

Naracija se sastoji od spoznajnih elemenata, mentalnih prikaza, odnosno prostorno-vremenski organiziranih sekvenci događaja (Marčinković 2016). Pri stvaranju mentalnog prikaza na kognitivnoj razini dolazi do povezivanja varijabli i dijelova koji čine neki događaj. Kognitivne sheme ili mentalni prikazi nastaju na temelju događaja kojima je djeteta svakodnevno izloženo. Tijekom razvoja kognitivnih shema istovremeno se odvija i razvoj dviju vrsta kategorija koje omogućuju djetetu da razumije svijet na sebi svojstven način. Naime radi se o organiziranju objekata u kategorije i unutar kategorija. Ove dvije kategorije se razlikuju po tome što kod shematske organizacije postoji prostorno-vremenska povezanost, dok kod kategorijalne organizacije ne postoje određene vrste povezanosti (Marčinković 2016).

Na temelju svega navedenog važno je zaključiti i imati na umu kako razvoj djeteta nije parcijaliziran, već cjelovit, stoga je važno pri osmišljavanju različitih poticaja koji će utjecati na razvoj narativnih sposobnosti voditi računa da ti poticaji utječu na sva područja djetetova razvoja.

2. TIJEK RAZVOJA DJEČJIH PRIPOVJEDNIH SPOSOBNOSTI

Naracija ili pripovijedanje predstavlja metodu ponovnog proživljavanja doživljenog na način da se niz rečenica uskladi s nizom događaja koji su se dogodili uz pomoć određene sheme ili kriterija koji određuju neku priču (Labov 1972 prema Arapović 2010). Proces naracije također podrazumijeva iznošenje niza događaja uz koje je opisano mjesto i vrijeme radnje, likovi te je prisutan uzročno-posljedični niz događanja (Botting 2002). Naime, radi se o složenoj jezičnoj-spoznajnoj sposobnosti koja unutar kognitivne domene spoznaje podrazumijeva stvaranje priče koja ima svoj početak, sredinu i kraj, dok se unutar jezične domene odvija proces dekontekstualizacije jezika i jezičnog oblikovanja priče (Bogetić 2008). Kao što je vidljivo iz prethodne tvrdnje radi se o sposobnosti koja zahtijeva povezanost između kognitivnih, jezičnih i socijalnih sposobnosti (Radić i sur 2013). Da bi se moglo govoriti o naraciji, misao se mora sastojati od najmanje dvije rečenice koje se vremenski mogu odrediti (Arapović 2010).

Kako bi se pripovjedačke vještine razvile, potrebno je tijekom predškolskog razdoblja djecu izlagati čitanju različitih priča i poticati ih da se okušaju u samostalnom pripovijedanju (Kuvač 2004). Složenost pripovijedanja raste s kronološkim porastom dobi djece, no neki elementi priče nisu prisutni ni kod djece koja su krenula u školu, već se razvijaju tijekom osnovnoškolskog obrazovanja, najčešće u starijim razredima (Kuvač 2004). Nadalje, utvrđeno je da sposobnost prepričavanja priče na smislen način predviđa sposobnost čitanja na kraju prvog razreda te da je sposobnost prepričavanja jednostavne priče prema slikama najbolji pokazatelj dobrog ishoda za predškolsku djecu s jezičnim teškoćama (prema Arapović 2010).

Građenje priče odnosno pripovijedanje kompleksna je aktivnost, stoga djeca predškolske dobi mogu imati uredan jezični razvoj, bogat rječnik, mogu povezivati rečenice u cjelinu, komunicirati s odraslima i vršnjacima na razumljiv način, no i usprkos tome mogu se pojaviti, i najčešće se pojavljuju, teškoće prilikom samostalnog prepričavanja priče na zadanu temu (Arapović 2010). To se događa zato što je djeci pri prepričavanju nekog događaja ili priče potrebno puno vještina

kao što su: povezivanje događaja, oblikovanje teksta, izbor prikladnih riječi, razumijevanje uzročno-posljedičnih odnosa te razumijevanje uloge pripovjedača, ali i slušatelja (Kuvač 2004).

Velik broj ljudi postiže dovoljne sposobnosti za usmenu komunikaciju, no veliki broj njih ne ostvari kompetencije narativnog pripovijedanja koje su bitne za pismenost i postizanje školskog uspjeha (Arapović 2010).

Postoji nekoliko razloga o kojima govori Arapović (2010), a prema kojima se može zaključiti kako je pripovijedanje mnogo složenija aktivnost od svakodnevne komunikacije. Arapović (2010: 3, 4) navodi sljedeće: „1. Pripovijedač mora istodobno strukturirati priču na dvije razine; mora producirati rečenice koje su u skladu s centralnom temom i one moraju logički slijediti jedna drugu. Koordiniranje te dvije aktivnosti simultano, kognitivno je zahtjevno. 2. U konverzaciji govornik ima potporu partnera u organizaciji i podržavanju diskursa. U pričanju priče govornik nema nikakvu pomoć. 3. Naracija, za razliku od konverzacije, teži dekontekstualizaciji. Ne postoji ništa u okolini što bi podržavalo naraciju, a za pričanje izmišljene priče ne postoji niti osobno iskustvo.“

2.1. Razvoj narativne sposobnosti kod djece

Prva struktura priče započinje između 2. i 3. godine života s iskazima koji podsjećaju na skriptu te s detaljnijim prisjećanjima na događanja. Tijekom sljedeće dvije godine u djetetovu razvoju dolazi do povećanja duljine jezičnog iskaza te pokazivanja različitosti u količini elemenata koji čine strukturu priče. Tijekom 4. godine djetetova života vidljiva je nemogućnost organizacije događaja u vremenskom slijedu pa se čini da djeca nabrajaju događaje u kojima ne postoji vremenska povezanost. Zadržavanje na trenutku u kojem je priča dostigla rasplet obilježje je pripovijedanja za djecu u 5. godini života, dok dječje pripovijedanje u 6. godini sadrži elemente strukture priče koje je predložio Labov (prema Kuvač 2004: 4) – „Tako 6-o godišnjaci svojim slušateljima govore tko je, kako, gdje i kada sudjelovao u radnji, razvijaju sadržaj priče, nude rasplet, evaluiraju ga, a ponekad daju i kodu kojom će dopuniti događaje u priči.“

S porastom kronološke dobi djeca postaju vještija u usmjeravanju slušatelja na bit priče. Ova činjenica smatra se znakom dobrog pripovijedanja te se smatra da

traje do 14. godine. Veoma je važno uzeti u obzir da u svakom razdoblju naracije kod djeteta postoje individualne razlike u vještini. Naime, kad se govori o razvoju strukture priče, uzima se prosjek po dobnim skupinama, no ne uzimaju se u obzir individualne razlike koje su veoma bitne kao obilježje predškolske dobi djece. Individualne razlike omogućuju da se uoče djeca koja imaju kraće priče s vrlo malo detalja jer to može ukazivati na teškoće u jezično-govornom razvoju (Arapović 2010).

Istraživanja individualne naracije pokazuju kako različite varijable utječu na razvoj narativnih sposobnosti, primjerice: kulturno okruženje i utjecaj roditeljskih razgovora s djecom. Naime, dječje je pripovijedanje najčešće dio razgovorne interakcije između djeteta i odrasle osobe i najčešće se događa na poticaj odrasloga (Arapović 2010).

U samom početku dijete oblikuje priču na način da ona podsjeća na opisivanje i nizanje događaja. Takva priča ne smatra se dobro oblikovanom pričom zato što ne uključuje problem, cilj i rješenje te nije strukturirana na mentalnoj predodžbi. Problem ili tema javljaju se oko 4. godine, a tijekom pričanja priče prisutni su osjećajni sadržaji te misli i osjećaji glavnog junaka priče. S porastom kronološke dobi djece i priče postaju sve složenijeg karaktera, manje su općenite te se sve više odvijaju prema zamišljenoj formuli, odnosno događaj se u priči uvijek odvija na tipičan način

U razdoblju između druge i četvrte godine, naracija u djece pomiče se od djelomičnog iskaza prema smislenijem pripovijedanju, djeca se sve usmjeravaju prema namjeri priče, obogaćuju reprezentaciju konteksta te je sretan završetak priče u fokusu usmjeravanja njihove pažnje (Bogetić 2008). Narativna postignuća djece u tom životnom razdoblju pokazuju elemente određene narativne strukture: nizanje sekvenci događaja kojima razvijaju priču do vrhunca (Arapović 2010).

Djeca počinju koristiti strukturirane komponente priče u dobi od tri do četiri godine. Uključivanje introdukcije, odnosno prisutnost uvoda, zapleta te usmjerenost prema završetku priče prisutno je kod pričanja priče četverogodišnje djece. Također oni su u mogućnosti pripovijedati o mjestu događaja i glavnom liku određene priče, epizode događaja postaju sve detaljnije te se također javljaju emocionalna stanja koja se odnose na sadržaj priče (Kuvač 2004).

Proces koji omogućuje pričanje dobre priče naziva se dekontekstualizacija, a omogućuje djetetu da oblikuje svoje mentalne slike, zaključke i logične odnose na način da ga slušatelj može shvatiti. U dobi od pet do šest godina dijete je sve više usredotočeno na tijek događaja te se usmjerava pri naraciji na problem koji je sadržan u progresiji događaja (Kuvač 2004).

2.2. Utjecaj spola na razvoj pripovjednih sposobnosti djece

Ova tema bila je predmetom mnogih istraživanja, a pokazalo se da postoje spolne razlike u strukturi mozga koje utječu na jezično-govorni razvoj. Najčešće spominjanje razlike u mozgu žena i muškaraca je razlika u omjeru sive i bijele tvari, a koje se povezuju s određenom prednošću koju žene mogu ostvariti u jezičnom funkcioniranju i u boljem razumijevanju emocija (prema Malnar 2015).

Razlike među spolovima, kad se radi o jezičnim sposobnostima, mogu se uočiti već u ranoj životnoj dobi, ali te razlike su vrlo male. Na njih svakako utječu u kulturološke razlike, odnosno različiti stilovi komunikacije odraslih s dječacima odnosno djevojčicama, što može utjecati na to da djevojčice i dječaci imaju različite stilove ovladavanja jezikom. Prema Apel i Masterson (2004) upravo je stil jezičnog razvoja jedna od najznačajnijih razlika između djevojčica i dječaka. Ti autori navode da 80% djevojčica ima referentni stil usvajanja jezika, dok ekspresivni stil prevladava kod 60% dječaka. Nadalje, jezični korpus djevojčica u početku obiluje imenicama, one vole igre imenovanja te pokazuju veću koncentriranost i preciznost u razgovoru od dječaka. Različiti tipovi igre koje djevojčice i dječaci preferiraju utječu na razvoj jezičnih stilova. Djevojčice pretežito vole simboličke igre s lutkama u kojima rabe jezik tijekom igre, vrlo često imenuju i postavljaju pitanja, dok dječaci vole igre s vozilima i različite manipulativne igre u kojima upotrebljavaju pretežito zvukove. Valja napomenuti da su sve te razlike male te da se smanjuju s razvojem djeteta (Apel i Masterson 2004).

Na temelju iznesenih činjenica može se zaključiti kako će djevojčice tijekom prepričavanja uglavnom imati bogatiji rječnik te će više iskazivati emocije.

2.3. Pripovjedne sposobnosti kod djece sa govorno-jezičnim teškoćama

S obzirom na to da je u istraživačkom djelu rada sudjelovala djevojčica koja ima sindrom Down, važno je dati teorijski pregled obilježja pripovijedanja kod djece sa tim sindromom i općenito s govorno-jezičnim teškoćama.

Sindrom Down predstavlja genetski poremećaj koji karakteriziraju intelektualne teškoće i brojna oštećenja, pa i u govorno-jezičnim sposobnostima (nedostaci u fonološkom razvoju, sintaktičkom razumijevanju te teškoćama s gramatičkom strukturom). Odstupanja od urednoga jezičnog razvoja očituju se kasnijom pojavom prve riječi koju dijete sa simptomom Down tek izgovara između druge i treće godine. Nadalje, ta djeca često se ne koriste veznicima, priložima i prijedlozima pri formiranju rečenice (Pranjić, Farago, Arapović 2015).

Pripovijedanje kod djece sa sindromom Down karakterizira: upotreba značajno kratkih rečenica, korištenje isključivo veznika konektora (i te, i onda), izbjegavanje usmenog izlaganja i prisutnost vrlo kratkih iskaza, isprekidanost pripovijedanja ponavljanjima, većim ili manjim zastojima, a ponekad i šutnjom (Arapović 2008). Nadalje, javljaju se i teškoće pri pronalaženju riječi u pripovjednom kontekstu te se zbog toga pripovijedanje vrlo često prekida pitanjem djeteta „Kako se kaže?“ Ako se i sjete željene riječi, često je zamijene s kojom drugom koja ukazuje na fonemsku ili semantičku sličnost. Nadalje, djeca sa tim sindromom moći će slagati riječi i rečenice u pripovijedanju jedino ako je ono dovoljno strukturirano, odnosno ako je povezano s konkretnim informacijama ili osobnim iskustvom, a prilikom strukturiranja odraslo koji potiče dijete na pripovijedanje (npr. odgojitelj) može odrediti mjesto radnje, likove, predmete i sl. (Arapović 2005). Stoga je djecu sa sindromom Down i posebnim jezičnim teškoćama važno dodatno poticati na pripovijedanje i tijekom samog pripovijedanja, primjerice: važno im je postavljati niz potpitanja i usmjeravati ih kako bi se uočili osnovni elementi priče, kao što su: likovi, vrijeme i prostor radnje (Arapović 2008).

Postoje različiti načini ili metode na temelju kojih se mogu analizirati novonastale priče (usp. Marčinković 2016). Za potrebu ovog rada korištena je najpoznatija među njima – Labovljeva struktura pripovjednog teksta.

2.4. Labovljeva struktura pripovjednog teksta

Labovljeva struktura priče predstavlja najčešći model koji se koristi za određivanje strukture priče.

Labov (1984 prema Arapović 2010) navodi da pripovjedni tekst treba imati šest dijelova: sažetak, orijentaciju, zaplet, evaluaciju, rasplet i kodu. Sažetak se sastoji od jedne ili dvije surečenice unutar kojih se pruža smisao priče te njime vrlo često započinje pričanje priče. Sažetak nije obavezan dio kod svake priče, već je proizvoljan. Orijehtacija kao drugi dio u Labovljevoj strukturi odnosi se na osnovne obavijesti priče, odnosno potrebno je odrediti vrijeme, prostor i rekvizite radnje (Trtanj 2015). Zaplet predstavlja jedini dio strukture koji je obavezan dio svake priče jer bez postojanja zapleta zapravo nema ni priče (Kuvač 2004). Evaluacija je dio strukture priče unutar koje pripovjedač ističe smisao pripovijedanja priče. Jedna priča može se ispričati na mnogo različitih načina, a svaki pripovjedač stvara svoj smisao priče koji je drugačiji od ostalih (Arapović 2010). Dio strukture koji je usmjeren na privođenje priče njezinom završetku naziva se rasplet te se u njemu uvijek rješava sukob ili problem koji se najavio u zapletu (Kuvač, 2004). Posljednji dio u Labovljevoj strukturi priče naziva se koda i njezina je uloga da označava kraj priče. Koda ima višestruke uloge: označava kraj pripovijedanja, može prikazivati kako je događaj u priči djelovao na pripovjedača, povezuje kraj pripovijedanja sa sadašnjosti i, ono najvažnije, zaokružuje sva događaja u priči u jednu oblikovanu cjelinu (Kuvač 2004). Neke tipične fraze koje karakteriziraju kodu, a koriste se pri kraju pripovijedanja jesu: „i to ti je to“, „kraj“, „čiča-miča...“ (Arapović 2010: 13).

2.5. Narativne strukture kod predškolske djece

Naracija se kao oblik diskursa kod djece prepoznaje u dobi od 3 godine te zbog učestalosti u djetetovu životu osigurava prirodnu spontanost jezika čije se spoznajne i jezične promjene razvijaju od djetinjstva do odrasle dobi. Analiziranjem strukture priče može se dobiti velik broj informacija koje govore kako djeca funkcioniraju na konceptualnoj razini (Arapović 2010).

U strukturi priče Applebee (1978 prema Arapović 2010) smatra da postoje dvije glavne strategije koje naziva: centriranje i ulančavanje. Prema strategiji

centriranja priča se gomila oko glavne biti ili jezgre ideje. Bit ili jezgra može se odnositi na neki lik iz priče, događaj u priči ili na dio neke situacije. Pojmovne veze između objekata i događaja mogu se primijetiti u najranijim dječjim pokušajima pričanja priče. Pritom je dijete usmjereno na koncept koji ga u priči zanima. Razvojnim napretkom u kognitivnoj domeni djeca se počinju koristiti strategijom ulančavanja koja ukazuje na početak razvoja prostorno-vremenske orijentiranosti, a ona se može prepoznati u pričama u kojima postoji logičan slijed događaja, odnosno u kojima je svaki događaj povezan s onim prethodnim. U početku u pričama djece prevladavaju vremenske sekvence, a poslije se javljaju i uzročno-posljedične (Arapović 2010). Prethodno opisane strategije temelj su strukture u ranim dječjim pričama koje razvojem postaju i spoznajno i jezično sve kompleksnije i kvalitetnije (Kuvač 2004).

Applebee (1978 prema Arapović 2010) izdvaja u razvoju dječje naracije šest glavnih narativnih struktura: hrpice, sekvence, primitivna naracija, nefokusirano ulančavanje, fokusirano ulančavanje i naracija.

2.5.1. Hrpice

U početku naracije kod djece primjećuje se prva razina narativne strukture koju je Applebee nazvao hrpice. Ovu razinu čini niz iskaza koji nisu međusobno povezani, a oni nastaju na svaki poticaj koji dijete zamijeti u svojoj okolini. Uglavnom se radi o pričama koje imaju jednostavne izjavne rečenice u prezentu. Ukoliko postoji povezanost među rečenicama koristi se veznik „i“. Spomenuti autor ovu strukturu vidi kao primitivnu metodu organizacije informacija koja se pojavljuje kod osoba sa smanjenim jezičnim sposobnostima te kod djece u najranijim fazama naracije.

Karakteristike priče prema kojima se može prepoznati da u dječjoj naraciji prevladava narativna struktura hrpica jesu: nepostojanje organizacije priče u smislenu cjelinu, nepovezanost rečenica te nekorisćenje strategija centriranja i ulančavanja, odgovaranje pripovjedača na percepcijsko svojstvo poticaja koje uzima jedan po jedan te neprepoznavanje niti jednog odnosa koji je predstavljen te veoma često ponavljanje istih rečenica tijekom naracije (Kuvač 2004).

Pričanje strukturirano u hrpicama zabilježeno je u istraživanju provedenom za potrebe ovog rada (vidjeti str 21).

2.5.2. Sekvence

Narativna struktura sekvenci druga je po nizu složenosti struktura u naraciji. Ona se može povezati s drugom fazom konceptualnog razvoja, odnosno sa sustavnim razmišljanjem. Obilježje ove faze je postojanje veza između grupiranih objekata s time da su te veze činjenične, a ne apstraktne i logične. U naraciji male djece vidljivo je ovo obilježje na način da se djeca tijekom naracije koriste sekvencama, no između događaja postoji površni slijed u vremenu te je također i proizvoljan. To znači da će se događaj A odviti nakon događaja B, no bez postojanja uzročno-posljedične veze. Naime, kod narativne strukture sekvenci događaji se povezuju na temelju obilježja koja dijele sa glavnim smislom ili jezgrom priče pa tako jezgra može biti određena radnja koja se ponavlja, vrsta lika, a ponekad scena, primjerice događanja djece u svakodnevnom životu. S obzirom na to da su događaji i jezgra priče povezani na temelju sličnosti, a ne uzročno-posljedične povezanosti, priča se ne može razviti u nekom novom smjeru jer struktura ostaje preslaba za pojačavanje jezgre priče (Arapović 2010).

Applebee (1978) navodi karakteristike priče koje su na razini sekvence: Priča se temelji na događajima u okolini, odnosno na akcijama, povezanost događaja u sekvenci temelji se na sličnosti izraženih ideja, a ne na uzročno-posljedičnim vezama, rečenice su povezane s veznikom „i“ ili povezanost uopće ne postoji, priče u kojima se koristi ova narativna struktura opsegom su duže, no osnova je i dalje preslaba što onemogućuje oblikovanje ideja u pravu priču.

Sekvence se kao narativna struktura najčešće pojavljuju u naraciji dvogodišnjaka.

Pričanje strukturirano u sekvence zabilježeno je u istraživanju provedenom za potrebe ovog rada (vidjeti str 36).

2.5.3. Primitivna naracija

Kod ove narativne strukture javlja se strategija centriranja, odnosno skupina događaja u priči povezana je sa centralnom jezgrom te među njima postoje komplementarne veze. Prema istraživanju Arapović (2010), ovom se strukturom koristi 23% dvogodišnje i trogodišnje djece te 10% četverogodišnjaka.

Primitivna naracija karakterizira organiziranje ideja, odnosno postojanje komplementarne veze između događaja i jezgre priče. Nadalje, jezgra se sastoji od komplementarnih događaja koji zajedno dolaze. Iako između događaja postoji uzročno-posljedična povezanost još uvijek se ne koriste uzročne riječi (zato, zbog toga). U ovoj strukturi još uvijek se ne zamjećuje upotreba strategije ulančavanja što pokazuje da ne postoje karakteristike više razine priče.

Primitivna naracija pokazuje jasnu ukorijenjenost u praktično iskustvo jer dijete još uvijek osnovu temelji na zajedničkom sudjelovanju u nekoj situaciji, a ne na stvaranju nadređenih konstrukata za opisivanje rezultata. U primitivnoj naraciji priča ima određenu jezgru, odnosno ima događaj koji je djetetu privremeno postao važan, a razvio se na temelju prikupljanja komplementarnih svojstava oko njega. Priče u kojima postoji ova opisana struktura ukazuju na dobru oblikovanost jer imaju određeno središte na koje se dijete usmjerava (Kuvač 2004).

2.5.4. Nefokusirano ulančavanje

Kod ove strukture počinje se javljati strategija ulančavanja koja uključuje seriju slučajnih događaja koji su usmjereni jedan na drugi. Upotrebom strategije ulančavanja dolazi do pojave vremenske i uzročno-posljedične povezanosti u oblikovanju priče te se samim time bolje reprezentira događaj. Kod ove narativne strukture svaki element dijeli zajedničko obilježje sa sljedećim, no važno je uzeti u obzir da se to obilježje učestalo mijenja, što dovodi do lanca u kojemu prva karika nije povezana sa zadnjom. Iako događaji vode od jednog do drugog, obilježja koja ih povezuju se učestalo mijenjaju, primjerice, likovi prolaze kroz priču te se radnja vrlo često mijenja. Učestalo mijenjanje obilježja u priči rezultira pričom u kojoj

dogadjaji ako se spoje imaju strukturu koja podsjeća na pravu naraciju, no još uvijek se radi o priči koja ne čini cjelinu te gubi smisao i smjer (Kuvač, 2004).

Priče u kojima se koristi narativna struktura nefokusiranog ulančavanja karakterizira pojava vremenske povezanosti koja se prepoznaje u korištenju prijedloga „onda“. Nadalje u takvim pričama postoji nefokusirano ulančavanje događaja što dovodi do učestalog mijenjanja obilježja, stoga u takvoj priči nedostaje bit ili jezgra. Ovakve priče ukazuju da struktura djelomično postoji među događajima jer posjeduju određene zajedničke osobine, no i dalje nisu u odnosu s biti ili jezgrom priče. U ovim pričama može biti veliki broj različitih detalja, no nedostatak biti ili jezgre priče onemogućuje stvaranje strukturiranih cjelina u kojoj se različiti dijelovi nadovezuju jedan na drugi (Arapović 2010).

2.5.5. Fokusirano ulančavanje

Ova narativna struktura u Applbeejevim uzorcima pojavljuje se najčešće, a koristi je 40% djece u dobi od 2 do 5 godina i 50% djece u dobi od 4 do 5 godina. Fokusirano ulančavanje predstavlja stadij u dječjem prepričavanju u kojem se koriste obje strategije, ulančavanje i centriranje na temelju istih obilježja unutar istog prepričavanja. Jezgru ili bit priče čini glavni lik koji prolazi kroz niz epizoda koje su međusobno usmjerene. Fokusirano ulančavanje se najčešće pojavljuje kod starije djece (Arapović 2010).

Za priče u kojima se prepoznaje korištenje narativne strukture fokusiranog ulančavanja karakteristično je postojanje strategija centriranja i ulančavanja. Nadalje u takvoj priči jezgra je određena te se uglavnom radi o glavnom liku koji je povezan sa događajima koji čine cjelovit lanac. Isto tako, događaji su češće povezani vremenski nego uzročno. Nedostatak teme ili pouke priče razlikuje fokusirano ulančavanje od prave naracije (Kuvač 2004).

Pričanje strukturirano na temelju fokusiranog ulančavanja zabilježeno je u istraživanju provedenom za potrebe ovog rada (vidjeti str 31 i 32).

Fokusirano ulančavanje najčešće se javlja kod djece u dobi od 3 do 5 godina.

2.5.6. Naracija

Prava naracija smatra se najvećom razinom u Applebeejevim analizama priča. Ovu narativnu strukturu karakteriziraju sljedeća obilježja: u pričama postoji konceptualna jezgra te se pojavljuje tema i pouka priče. Nadalje, događaji su poredani logičnim slijedom, što znači da postoje implicitne i uzročno-posljedične veze. Warren, Nicholas i Trabasso (1979 prema Arapović 2010) prepoznaju četiri načina logične povezanosti u naraciji, a to su: mogućnost, fizički uzrok, psihološki uzrok i motivacija. Narativnu strukturu karakterizira i opisno proširivanje situacije koje se ostvaruje uvođenjem novih elemenata u priču, primjerice: dodaje se karakter i kompliciranje. Nadalje, priče koje su zasnovane na pravoj narativnoj razini strukturirane su tako da imaju dobro razvijeni zaplet s više likova koji imaju cilj i plan, a vrhunac, koji je predvidiv već od početka priče, ostvaruje se na samom kraju (Kuvač 2004).

U pravoj naraciji priča ima jezgru ili bit koja drži sve na okupu te se može oslanjati na konkretne, perceptivne veze. U ovoj fazi priča ima temu i pouku (Arapović 2010).

Applebeeyeva konceptualna analiza strukture priča zasnovana je na istraživanju postupaka pomoću kojih djeca uspijevaju savladati kompliciranost zadatka te je došla do zaključka da se složeniji oblici narativnih struktura javljaju kod djece starije dobi. Međutim, njome nije dokazana korelacija konceptualnog i narativnog razvoja, odnosno je li dob jedini faktor koji utječe na promjene u složenosti strukture ili sama radnja priče također utječe na kompleksnost naracije. Stoga je (prema Arapović 2010) istraživana uporaba elemenata složenosti priče (broj riječi, broj likova, broj događaja, prosječan broj riječi). Dobiveni rezultati pokazali su da postoje značajne razlike u kompleksnosti naracije, povezane s različitim metodama nacrta te da se te razlike primjećuju i kasnije. Može se zaključiti kako način organiziranja slijeda naracije predstavlja važnu ulogu u složenosti razumijevanja i stvaranju zadataka s kojim se dijete suočava (Arapović 2010).

Primitivna naracija karakteristična je za dobni uzrast djece između dvije i tri godine, a prava naracija kao narativna struktura počinje se primjećivati kod petogodišnjaka i šestogodišnjaka (Applebee 1978).

Pričanje strukturirano u pravoj naraciji zabilježeno je u istraživanju provedenom za potrebe ovog rada (vidjeti str 31 i 34).

2.6. Razlikovanje narativnih razina metodom binarnog stabla

Binarno stablo predstavlja metodu pomoću koje se mogu razlikovati narativne razine prilikom dječjeg prepričavanja. Ova analiza odgovara na sljedeća pitanja: 1. Ima li priča konkretan centar ili ulančavanje? Ukoliko nema, onda se radi o hrpicama. Ako priča ima konkretan centar, onda se postavlja pitanje: „Ima li priča komplementarne veze? Ukoliko nema, radi se o priči na razini „Sekvence“. Ako priča ima konkretni centar i komplementarne veze, ali nema ulančavanja ili je ono minimalno, onda se radi o „Primitivnoj naraciji“. Sljedeće pitanje koje se postavlja je : Ima li priča konkretni centar i ulančavanje? Ukoliko postoji samo ulančavanje, onda se radi o priči na razini „Nefokusiranog ulančavanja“. Ako u priči postoji ulančavanje i konkretan centar onda se radi o priči na razini „Fokusiranog ulančavanja“. Naposljetku treba odlučiti sadrži li priča konceptualni centar, ukoliko sadrži onda se radi o priči koja ima narativnu strukturu „Prave naracije“ (Arapović 2010).

2.7. Istraživanje narativnih sposobnosti predškolske djece u Hrvatskoj

Na temu naracije djece prije školske dobi proveden je u Hrvatskoj manji broj istraživanja, a jedno od takvih je istraživanje Jelene Kuvač iz 2004. godine u kojem je autorica ispitivala kako predškolska djeca strukturiraju priču. Uzorak su činili trogodišnjaci, četverogodišnjaci, petogodišnjaci i šestogodišnjaci. Analiza njihovih iskaza pokazala je da sve dobne skupine uočavaju uvod, imenuju likove, manje prostor, a najmanje od odrednica priče uočavaju vrijeme. Autorica navodi kako se nakon početnog zapažanja smanjuje označavanje početnih događaja i pokušaja, a ti podaci ukazuju na nerazumijevanje sadržaja i strukture priče. Kraj priče djeca većinom označavaju, a autorica smatra da je razlog tome pojava lika koji je bio prisutan i na početku priče. Također, opet se nerazumijevanje sadržaja priče očituje u činjenici da djeca malo uočavaju cilj priče. Istraživanje je ukazalo na postojanje

značajnih statističkih razlika u strukturnim razinama priče, odnosno između početnog dijela, problema i ostalih dijelova priče radi značajnih razlika u vrijednostima tih dijelova (Kuvač 2004).

Nadalje postoje i istraživanja naracije djece s jezičnim teškoćama, a jedno od njih je istraživanje autorica Pranjić, Farago, Arapović (2016). U tom istraživanju cilj je bio ispitati pripovjedne sposobnosti djece sa sindromom Down i djece sa sindromom Williams te ih usporediti s pripovjednim sposobnostima djece urednog razvoja. Rezultati su ukazali da postoje statistički značajne razlike u pripovjednim sposobnostima između djece s DS i djece s WS te djece urednoga jezičnog razvoja. Rezultati su ukazali i na statistički značajne razlike u zadacima koji su tražili opisivanje, dok se u pričanju priče između djece s WS i djece UJR nisu primjećivale statistički značajnije razlike. Naposljetku je istraživanje ukazalo da su pripovjedne sposobnosti djece s WS dobro očuvane, dok se kod djece s DS vidi njihova loša razvijenost.

Istraživanje koje su proveli autori Arapović, Gobler i Jakubin (2010) pokazalo je da od dvadesetero ispitanice djece s posebnim jezičnim teškoćama (PJT) niti jedno nije uspjelo samostalno prepričati vrlo kratku priču bez pomoći sugovornika. Također, djeca sa posebnim jezičnim teškoćama nisu u mogućnosti bez stvarnoga konteksta ostvariti nestrukturirano pripovijedanje, tj. narativni diskurs. Rezultati također ukazuju na karakteristike pripovijedanja koje su vidljive kod djece s PJT-om, a to su: pričanje koje se odvija u dijaloškoj formi, kratke rečenice koje su često nekompletne te nisu povezane s osnovnom temom, u njima je zastupljen mali broj priloga i prijedloga te je vidljivo prevladavanje imenica i korištenje prezenta. Autorice su zaključile kako su ti rezultati odraz smanjene jezične kompetencije djece, ali i neadekvatne govorno-jezične rehabilitacije, stoga zaključuju da je za djecu sa PJT-om potrebno stvoriti proces jezične intervencije koji ima karakteristike normalne uporabe jezika. Na taj bi način dječja mreža pojmova postala kompleksnija i u skladu s očekivanjima slušatelja te bi se ostvarila kvalitetnija razmjena i interpretacija značenja.

Ovo potpoglavlje završit će se osvrtom na rezultate istraživanja autora: Arapović, Bogetić, Kuvač-Kraljević (2008). To je istraživanje pokazalo postojanje sličnosti pri strukturiranju priča između djece s PJT-om i njihovim vršnjacima urednoga jezično-govornog razvoja. Kod obiju skupina vidljiv je mentalni prikaz

priče kao strukture koja se sastoji od početka, sredine i kraja, no ipak se razlikuju dvije skupine ispitanika. Naime, pokazalo se da djeca urednoga jezično-govornog razvoja ranije pokazuju obrasce globalnog oblikovanja priče od djece sa PJT-om. Djeca sa PJT-om tek u šestoj godini života počinju s globalnim označavanjem priče. Nadalje je između dviju skupina ispitanika vidljiva značajna razlika u jezičnom oblikovanju priča. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako je slabije označavanje određenih dijelova priče kod djece s PJT-om posljedica slabije jezične mogućnosti oblikovanja jezično povezane i sadržajno smislene cjeline. Također je uočeno da se kod djece s PJT-om s porastom kronološke dobi događa značajniji razvojni napredak u strukturiranju priče te se također nadoknađuju nedostaci koje su imali u nekim elementima priče u ranijim godinama.

3. MOGUĆNOST POTICANJA DJEČJIH PRIPOVJEDNIH SPOSOBNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU

U današnjem svijetu susrećemo se sa pojmom urbanizacije djetinjstva koji se odnosi na sve veći boravak djece u predškolskim ustanovama radi zaposlenosti i užurbanog života roditelja. S obzirom da djeca većinu vremena provode u predškolskim ustanovama one moraju biti poput toplog obiteljskog doma, odnosno moraju donositi poticajno materijalno okruženje, a emocionalna klima u odgojno-obrazovnoj skupini mora nalikovati onoj u obiteljskom domu (Miljak 2008).

Važnost čitanja i pripovijedanja priča prisutna je od početaka ljudske civilizacije. Priče su se djeci pričale uz obiteljsko ognjište. Također su se pričale, i danas se pričaju, uz uspavljivanje. Posredovatelji priča uvijek su stariji iz djetetove okoline, prvenstveno majke i bake. U djetinjstvu današnje djece posredovatelji priča sve češće su odgojitelji, a odgoj u dječjem vrtiću uključuje i ritual pričanja priče.

Literatura ukazuje na to da će se narativne sposobnosti djece bolje razvijati ukoliko je dijete izloženo slušanju, čitanju i pripovijedanju priče od strane odgajatelja te kasnijem razgovoru u kojem dijete iskazuje doživljaj pročitano. Također se narativne sposobnosti razvijaju ako se djecu vodi u kazalište, knjižnice, ako ih se potiče na čitanje te stvaranje lutkarskih predstava u kojima oni glume (Velički 2013).

3.1. Čitanje ili pripovijedanje priča djeci kao poticaj za razvoj narativnih sposobnosti

Autorica Velički (2013) u svojoj knjizi Pričanje priča – stvaranje priča razlikuje tri pojma koji se tiču posredovanja priče, a to su pričanje, pripovijedanje i prepričavanje. Glavna značajka prema kojoj se razlikuje čitanje od prepričavanja je u tome što pričanje predstavlja usmeno izlaganje izvornog sadržaja, dok je prepričavanje interpretacija istog. Pojam pripovijedanja viši je pojam koji uključuje pričanje i prepričavanje.

Međutim kod pričanja, prepričavanja ili pripovijedanja najvažnije je stvaranje odnosa između odgajatelja, odnosno osobe koja govori i prenosi priču, i djece, odnosno onih koji slušaju.

Temelji za takav odnos leže u poznavanju, prihvaćanju i razumijevanju djece kojoj se posreduje određena priča (Velički 2013).

Priča za djecu ima niz pozitivnih značenja, kao što su: upoznavanje s raznim događajima iz povijesti, ali i sadašnjosti, upoznavanje sa različitim književnim dijelima, razvijanje različitih interesa kod djece, povezivanje starih znanja i iskustava sa novim znanjima, stvaranje novih kognitivnih shema, poticanje kreativnosti i mašte, poboljšavanje pažnje, poticanje u razvoju govora, bogaćenje rječnika te stvaranje ljubavi prema priči i knjizi (Velički 2013). Osim prethodno navedenih karakteristika, priče utječu na cjelokupan djetetov razvoj: kognitivni (znanje, pamćenje, pažnja, kreativnost, mašta, stvaranje kognitivnih shema..), socio-emocionalni (oblikovanje ponašanja, osjećaj ljubavi, znatiželje, uzbuđenosti, tuge, straha, empatije jer djeca slušajući priče suosjećaju s likovima). Također, putem priča prenose se vrijednosti koje su djeca sposobna osjetiti i prihvatiti. Takav način učenja vrijednosti omogućuje djeci da stvore svoj karakter i pogled na svijet koji ih okružuje (Težak 2005).

Aktivnost posredovanja priče ne završava nakon što odgajatelj ispriča priču, već se ona nastavlja u razgovoru s djecom o pročitanome, a razgovor se smatra ključnim za razvoj narativnih sposobnosti. Odgojitelj tijekom razgovora treba s djecom protumačiti sadržaj i pomoći im da shvate značenje i poruku priče. Također može upućivati djecu na moralne dvojbe i usmjeriti ih da razlikuju dobro od zla, ali i da usvoje i shvate važnost ostalih moralnih vrijednosti koje se pojavljuju u određenoj priči. Odgojitelji ne trebaju izbjegavati negativne aspekte priče, kao što je nasilje ili nešto što je štetno i opasno, već im se trebaju posvetiti i zajedno s djecom raspraviti o njima na taj način se dijete upoznaje i suočava sa lošom stranom ljudi i svijeta, no shvaća važnost vrlina i dobrote koja uvijek pobjeđuje (Velički 2013).

Osim prethodno navedenih karakteristika, priče utječu i na emocionalni razvoj djece jer pri slušanju odgojiteljeva čitanja ili pričanja priče kod djece bude različiti osjećaji, poput nestrpljivosti, uzbuđenja, straha, sreće, ljutnje. Emocije koje djeca doživljavaju kroz priče zapravo su priprema za budući život koji je isprepleten

s pozitivnim i negativnim emocijama, a s kojima se suočava svaki pojedinac. Važno je naglasiti da odgojitelj mora pažljivo birati priče kako bi potaknuo emocionalni razvoj djece (Velički 2013).

Uloga svakog odgajatelja je i ta da kod djece razvije kompetenciju komunikacije na materinskom jeziku, a ona se najbolje razvija u poticajnom jezičnom okruženju, primjerice: prepričavanjem priče, samostalnim stvaranjem priče od strane djece, ali i obostranom komunikacijom između djece i odgojitelja. Također se čitanjem i pričanjem priča kod djece širi rječnik, što je poticaj za razvoj predčitačkih vještina (NKRPOO 2014).

3.2. Kriterij za odabir priče i stvaranje ozračja za čitanje u vrtiću

Odgojitelj ima veoma važnu ulogu pri odabiru priče koju će posredovati djeci te samim time mora biti upoznat s opusom književno-umjetničkih djela što se nude djeci, a danas su to i jeftine slikovnice koje nisu kvalitetne za djetetov razvoj. Važno je birati književno djelo koje je primjereno dobi djeteta i koje potiče njegov govorni, socio-emocionalni i fizički razvoj. Autorica Velički (2013) navodi podjelu priča prema dobi na sljedeći način: Za najraniju dob djece preporučuje se čitanje kratkih i nježnih priča koje su na granici s pjevušenjem, kao što su uspavanke. U drugoj i trećoj godini života najbolje je birati priče koje su kratke i ritmične i u koje se mogu uključiti različite igre prstima, a za djecu koja su starija od tri godine potrebno je postupno uvoditi priče s elementima fantastike, dok su oko četvrte godine djeca u mogućnosti slušati i dulje bajke.

Nadalje, važno je čitati djeci priče za koje je odgajatelj posebno emotivno vezan jer je pričanje priče, koja za onoga koji priča ima posebno emotivno značenje, uvjerljivije i kvalitetnije se prenosi djeci. Odgajatelji mogu pričati i priče koje su oni izmislili jer u njima djeca mogu pronaći vlastito iskustvo, ali isto tako i priče iz njihova djetinjstva (Velički 2013).

Ozračje u kojem će se pričati priča, tj. atmosfera, vrlo je važna odrednica prilikom slušanja priče jer je potrebno da djeca doživljavaju priču različitim osjetilima, odnosno da dođe do sinestezije. Autorica Velički (2013) navodi nekoliko primjera dobre atmosfere pri čitanju bajke. Za početak važno je odrediti neko mjesto koje će uvijek biti mjesto za čitanje. U njemu ne smije biti puno stvari koje se ne

odnose na priču jer one djeci odvlače pažnju, treba biti prostrano da se djeca mogu opustiti, ugodno sjediti i slušati. Važno je osigurati mir tijekom čitanja pa se na vrata odgojno-obrazovne skupine može napisati da je čitanje u tijeku. Tijekom čitanja priče najbolje je da djeca sjede u krugu, ali treba paziti da se sva djeca mogu vidjeti. U sredinu kruga može se staviti neki predmet koji je karakterističan za priču koja se čita kako bi se stvorila bolja predodžba priče. Odgojitelj može pripremiti neke materijale koji će služiti kao pomagači u bajkama i pomoći djeci da pomoću svih osjetila dožive priču. Pritom se mora paziti da su materijali promišljeno izabrani i da ih nema previše jer će velika količina materijala odvući djecu od priče.

Korištenje različitih glazbenih instrumenata pomaže u boljem razumijevanju priče. Primjerice pomoću različitih udaraljki mogu se oponašati zvukovi iz prirode. Tijekom čitanja priče instrumente upotrebljava odgojitelj, ali nakon čitanja može ih dati djeci jer ona uživaju u manipulaciji predmetima koji su bili dio priče.

Veoma je važno aktivirati i olfaktivna i gustativna osjetila prilikom pričanja priče jer će mirisi potaknuti interes kod djece. Djecu je potrebno upoznati s djelovanjem mirisa jer svaki miris djeluje drugačije, primjerice: lavanda umiruje, ruža opušta i potiče osjetila itd. Naravno da se mirisi koriste ovisno o temi priče, pa se tako u priči koja govori o proljeću mogu koristiti proljetni cvjetovi kao poticaj. Priča se može doživjeti i gustativno, odnosno okusima, pa se tako djecu može upoznati s okusom cimeta ili vanilije ili ih počastiti kolačima nakon čitanja ukoliko se čita neka božićna priča (Velički 2013).

3.3. Što nakon čitanja priče?

Nakon što odgojitelj pročita ili ispriča priču važno je da bar minuta pusti djecu da im se „slegnu doživljaji“. Vrlo često odgojitelji zaboravljaju na tu činjenicu te odmah kreću djeci postavljati pitanja o tome je li im se svidjela priča i što im se točno svidjelo, a takvim se pitanjima djecu tjera da im se nešto mora svidjeti. Neka će djeca možda izraziti svoje emocije i bez pitanja. Način na koji će se dijete izraziti nakon čitanja ovisi o mnogim čimbenicima. Svako dijete je individua za sebe, prema tome izrazit će se na neki sebi svojstven način, primjerice govorom, crtanjem, građenjem, glumom, pokretom i sl. Nadalje navodi kako pričanje priče u djeci budi veselje ako dijete u njoj prepozna svijet koji mu je poznat. Isto tako u pričama se

može govoriti o djetetovim navikama. Veoma je važno da odgojitelj uživa u čitanju priče djeci, da se koristi pomagalicama, mimikom, da prilagođava boju glasa ovisno o tekstu te da reagira na pitanja koja djeca postavljaju tijekom čitanja. Često se u priči spominju neke riječi koje su djeci nepoznate, stoga je važno prije samog čitanja upoznati djecu s njima (Velički 2013).

3.4. Personalizirana lutka kao posrednik u prenošenju priča

Personalizirane lutke koristan su medij koji odgojitelju pomaže u posredovanju priča djeci. Naime, one predstavljaju lutke koje imaju vlastitu osobnost, životno iskustvo, prijatelje, vrline i mane. Personalizirane lutke mogu pričati o svojim iskustvima, ali isto tako mogu i pričati priču djeci. Izgledom podsjećaju djecu na njihove vršnjake jer imaju identitet kao ostala djeca u skupini. To omogućuje djeci da se poistovjete s pričom lutke, da je pažljivo slušaju i da joj žele pomoći u nekom rješavanju problema.

Djeci se lutka uvijek predstavlja kao da je došla ispričati neku priču te je pritom vrlo važno naglasiti da je lutka došla s djecom razgovarati. Odgojitelj koji predstavlja lutku treba osmisliti kratak i atraktivan uvod kako bi djecu zainteresirao za daljnje slušanje. Uz pomoć personalizirane lutke djeca mogu izraziti i govoriti o: svojim osjećajima, vlastitom iskustvu, strahovima i načinima rješenja problema. Personalizirana lutka može biti izvrsna za poticanje narativnih sposobnosti kod djece ukoliko odgojatelj potiče na komunikaciju s lutkom na način da postavlja pitanja poput: “Što se lutki dogodilo? Kako biste pomogli lutki da riješi problem? Je li se netko od vas našao u istoj situaciji kao lutka? Hoće li netko ispričati svoje iskustvo? Što možemo napraviti da bi lutka bila sretna?” Ova pitanja usmjeravaju djecu na komunikaciju i na poticanje narativnih sposobnosti jer će dijete koje prepričava neki događaj iz svog života razvijati vještinu naracije (Bouilliet i sur. 2016)

4. PRIKAZ AKTIVNOSTI ZA POTICANJE DJEČJIH NARATIVNIH SPOSOBNOSTI (DJEČJI VRTIĆ IČIĆI) I PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj i svrha provođenja aktivnosti

Cilj je ovih aktivnosti bio poticati djecu na naraciju te uz pomoć različitih aktivnosti te kvalitativnom i kvantitativnom analizom utvrditi kako djeca različite kronološke dobi strukturiraju svoju naraciju te utvrditi razlike između naracije djece urednoga govornog razvoja i djeteta sa teškoćama u govornom razvoju.

4.2. Sudionici (ispitanici)

Istraživanje je provedeno u DV Ičići u veljači 2020. godine te je izabran prigodan uzorak od 8 sudionika (ispitanika) različite kronološke dobi od 4 do 6 godina, od toga je 5 djevojčica i 3 dječaka te djevojčica sa sindromom Down. Sve aktivnosti vezane uz ovo istraživanje provedene su u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* (2003)

4.3. Istraživački materijali i aktivnosti

U teorijskom je dijelu navedeno kako je važno djecu poticati putem različitih poticaja i aktivnosti. Za potrebe ovoga istraživanja osmišljeni su različiti poticaji koji će u nastavku biti detaljno opisani, a svi se temelje na priči *Djed i repa* jer se na temelju slika iz te priče odvijala naracija ispitanika u ovom istraživanju.

4.3.1. Motivacijska aktivnost: *Izmiješana priča*

Djeci je bio ponuđen veliki hamer-papir na kojem su se nalazile slike (vidjeti prilog 1) na temelju kojih se u kasnijoj fazi istraživanja temeljila naracija ispitanika. Te su slike na hamer-papiru bile su izmiješane s obzirom na slijed događaja

prikazanih na njima, a cilj aktivnosti bio je da djeca poslože slike prema pravom redosljedu priče i na taj način uoče uzročno-posljedične veze među događajima koje su bitne za naraciju. (U prilogu 1. i 2. prikazano je izvođenje ove aktivnosti).

4.3.2. Prepričavanje priče *Djed i repa*

Nakon motivacijske aktivnosti djeci je prepričana priča *Djed i repa*. Priča je prilagođena potrebama istraživanja (vidjet prilog 1), a temelji se na istoimenoj slikovnici autora Alekseja Tolstoja (2002). Priča govori o djedu i baki koji su posadili repu, no ona je narasla velika te je djed nije mogao samostalno iščupati, već je tražio pomoć od bake i ostalih likova koji su se uključili u čupanje repe, a to su bili: unuk, mačka, miš (Tolstoj 2002). Ova je priča primjerena djeci predškolske dobi jer sadrži jasno izražene događaje, likove i lako se primijete uzročno-posljedične veze među događajima. Također je veoma dobra podloga za kreativno izražavanje djece uz pomoć štapnih likova i simbola o kojemu će biti riječ u nastavku.

4.3.3. Kreativno izražavanje djece uz pomoć štapnih lutaka i simbola

Djeci je važno omogućiti da nakon pročitane priče na neki kreativan način pokažu kako su je doživjeli, a to pomaže i u razvoju narativnih sposobnosti (Velički 2013). Djeci su zato ponuđene štapne lutke glavnih likova iz priče te simboli koji karakteriziraju pojedine likove (vidjeti prilog 3). Za djeda je ponuđen šešir, za baku marama, za unuka šilterica i ruksak, za psa je ponuđena maska psa, za mačku i miša uši, a kao simbol repe izrađena je velika repa od hamer-papira koju je dijete koje je glumilo repu moglo staviti na sebe (u prilogu 3 i 4 prikazani su opisani materijali). Djecu se na temelju opisanih materijala usmjeravalo na scensko izražavanje.

4.3.4. Smotuljak sa slikama iz priče *Djed i repa*

Smotuljak se sastoji od 10 slika koje prikazuju slijed događaja vučenja repe, a o čemu je riječ u priči *Djed i repa*. Ispitanicima se zasebno pokazivala svaka slika prilikom ispitivanja njihove naracije

4.4. Način ispitivanja

Ispitanici su ispitani pojedinačno, svakom su se ispitaniku dale jednake upute. Ispitivač je pokazivao jednu po jednu sliku iz smotuljka, a ispitanik je trebao pogledati svaku sliku te ispričati ispitivaču što vidi. S obzirom na to da se radi o ispitanicima koji su predškolske dobi, bilo je potrebno postavljati pitanja i usmjeravati ih tijekom stvaranja priče, ali im se nisu davali odgovori, nego pitanja koja usmjeravaju, poput: „Koga vidiš na slici? Što djed radi? Je li izvukao repu?“ i sl. Isto tako ispitaniku se davala i povratna informacija koja ne utječe na stvaranje priče, ali motivira i ohrabruje dijete, poput: „izvrsno, u redu, još nešto, baš si lijepo to primijetio.“ Naracija ispitanika snimljena je audiozapisom, a dobiveni audiozapisi transkribirani su u pisane iskaze. Naracija ispitanika, odnosno transkripti prikazani su u izvornom obliku, odnosno onako kako su ih ispitanici izrekli.

U nastavku rada prikazat će se transkripti ispitanika koji će se potom analizirati.

4.5. Transkript audiozapisa ispitane djece u DV-u Ičići

1. ISKAZ : F. 6 godina, spol: M

Ispitivač: Vidi prvu sliku što ona pokazuje?

Ispitanik : Djeda i repu.

Ispitivač: Što on radi?

Ispitanik Vuče repu.

Ispitivač: A na sljedećoj slici?

Ispitanik: Vuče repu i vuče repu

Ispitivač: A koga tu još vidiš s njim?

Ispitanik: Ne znam kako se zove, ali sjećam se

Ispitivač: A koga vidiš na ovoj slici?

Ispitanik: Djed, repa, bakica i unuk

Ispitivač: Što oni rade?

Ispitanik: Žele izvući repu. Ima dvije repe

Ispitivač: Koga sad vidimo na slici?

Ispitanik: Sad vuče djed, baka, unuk i pas

Ispitivač: Bravo, a koga vidiš sad na ovoj slici?

Ispitanik: Djed, baka, unuk, pas i mačka i repa

Ispitivač: A sada koga vidiš, pokazuje na novu sliku?

Ispitanik: Baka, unuk, djed, pas, mačka i miš

Ispitivač: Odlično si ti to ispričao, a reci ti meni jesu li izvukli repu na kraju?

Ispitanik: Da

Broj pojava u iskazu: 52

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu vidljiva je narativna struktura fokusiranog ulančavanja jer u priči postoji konkretan centar i ulančavanje

2. ISKAZ: L. 6 godina spol: Ž

Ispitivač: (pokazuje prvu sliku djevojčici)

Ispitanik Ovdje je djed i repa

Ispitivač: Što djed radi?

Ispitanik: Čupa repu. Onda je pozvao baku pa su oba dva vukli repu. Onda je baka zvala unuka i onda su svi troje vukli repu. Onda je unuk zvao pasa i onda se svih četiri vukli repu. Onda je pas zvao mačku i onda su svih 5 vukli repu. Onda je mačka zvala miša pa su svi šest vukli repu.

Ispitivač: Jesu izvukli na kraju repu?

Ispitanik: da

Broj pojava u iskazu: 59

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu radi se o pripovijedanju u kojem je vidljiva narativna struktura prave naracije jer postoji konkretan centar, ulančavanje i konceptualne veze

3. ISKAZ: I. 4 godine, spol: Ž

Ispitivač : Što vidiš na prvoj slici?

Ispitanik: Djeda i lepu

Ispitivač: A ovdje?

Ispitanik: Djeda, baku i lepu

Ispitivač: Što oni rade?

Ispitanik: Vuču

Ispitivač: Koga ovdje vidiš?

Ispitanik: Lepa, djed, baka, unuk

Ispitivač: A tu?

Ispitanik: Lepa, djed, baka, unuk, pas

Ispitivač: A šta oni rade?

Ispitanik: Vuču

Ispitivač: A sada koga vidiš?

Ispitanik: Lepa, djed, baka, unuk, pas, mačka

Ispitivač: A što pokazuje zadnja slika?

Ispitanik: Lepa, baka, djed, pas, mačka i miš

Ispitivač: Bravo i što su oni napravili?

Ispitanik: Povukli

Broj pojavnica u iskazu: 31

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu teško je odrediti narativnu strukturu jer ispitanik odgovara samo na pitanja ispitivača. Moglo bi se govoriti o postojanju narativne strukture hrpica jer je vidljivo da nema konkretnog centra niti ulančavanja.

4. ISKAZ: S. 6 godina, spol: Ž

Ispitivač : Koga vidiš na slici?

Ispitanik : Vidim djeda i repu

Ispitivač: Što djed radi?

Ispitanik Djed čupa repu

Ispitivač: A ovdje?

Ispitanik: Onda djed pozove baku. I baku tu vidim i sjeme

Ispitivač: Vidi sad ovu sliku

Ispitanik: Vidim unuka i tu sjeme

Ispitivač: Što oni tu rade?

Ispitanik: Oni žele izvući repu

Ispitivač: Bravo, pogledaj sad ovu sliku, što vidiš?

Ispitanik: Onda vidim pasa, unuka i baku i djeda i repu

Ispitivač: A sad?

Ispitanik: Vidim mačku ,pasa, i unuka, baku i repu

Ispitivač: A što pokazuje zadnja slika?

Ispitanik: Vidim miša vidim mačku vidim pasa vidim unuka vidim baku vidim djeda kako su iščupali repu

Ispitivač: Bravo, odlično si to ispričala

Broj pojava u iskazu: 60

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu vidljiva je narativna struktura fokusiranog ulančavanja jer u priči postoji konkretan centar i ulančavanje.

5. ISKAZ: V. 5 godina, spol: M

Ispitivač: Što vidiš na prvoj slici?

Ispitanik: Djed čupa repu

Ispitivač: A sad na ovoj slici?

Ispitanik: Djed je pozvao baku i čupaju repu

Ispitivač: (pokazuje novu sliku)

Ispitanik: I baka pozove unuka i vuču repu

Ispitivač: Pokazuje novu sliku

Ispitanik: unuk pozove pasa i vuču repu

Ispitivač: (pokazuje novu sliku)

Ispitanik: Pas pozove mačku i ne mogu iščupati repu

Ispitivač: Tko sve vuče repu na ovoj slici?

Ispitanik: Djed, baka, unuk, pas i mačka

Ispitivač: A na ovoj slici?

Ispitanik: Mačka pozove miša pa su izvukli repu

Broj pojava u iskazu: 4

Narativna struktura iskaza: Iz ovog iskaza iščitava se postojanje narativne strukture fokusiranog ulančavanja jer u priči postoji konkretan centar i događaji se ulančavaju.

6. ISKAZ: M. 6 godina, spol: M

Ispitivač: Koga vidiš na slici?

Ispitanik: Repa i djed i zvao je baku

Ispitivač: I što su oni radili?

Ispitanik: Vukli repu

Ispitivač: Jesu li uspjeli?

Ispitanik: ne

Ispitivač: A sad?

Ispitanik: Baka je pozvala unuka. Povuci, potegni, iščupati ne mogu

Ispitivač: A ovdje, što vidiš?

Ispitivač: Koga je unuk pozvao?

Ispitanik: Pasa

Ispitivač: I pas se uhvatio za?

Ispitanik: Unuka. Unuk za baku. Baka za djeda. Povuci, potegni, iščupati ne mogu.

Onda je pas zvao mačku i maca za pasa, pas za unuka, unuk za baku ,a baka za djeda.

Povuci, potegni ,iščupati ne mogu

Ispitivač: Sad vidi zadnju sliku

Ispitanik: Iščupali su repu

Broj pojava u iskazu: 69

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu prepoznaje se narativna struktura prave naracije jer postoji centar, ulančavanje i konceptualne veze među događajima.

7. ISKAZ: S. 6 godina, spol: Ž

Ispitivač: Koga vidiš na slici?

Ispitanik: Djeda i repu

Ispitivač: A što djed radi?

Ispitanik: Vuče repu

Ispitanik: Djed je pozvao baku u pomoć i dalje repu ne mogu izvuci

Ispitivač: Što vidiš na ovoj slici?

Ispitanik: Baka je pozvala unuka i dalje ne mogu iščupati repu.

Ispitivač: Pokazuje na iduću sliku

Ispitanik: Unuk je pozvao pasa i i dalje ne mogu iščupati repu.

Ispitivač : Pokazuje iduću sliku

Ispitanik: Pas je pozvao mačku i i dalje ne mogu iščupati repu

Ispitivač : Vidi zadnju sliku

Ispitanik: Mačka je pozvala miša i uhvatili su se miš za mačku, mačka za psa, pas za unuka, unuk za baku i baka za djeda i iščupali su repu.

Broj pojava u iskazu: 75

Narativna struktura iskaza: U iskazu iščitava se narativna struktura prave naracije jer postoji centar, ulančavanje među događajima i konceptualne veze.

8. ISKAZ: H. 6 godina, spol: Ž (naracija djevojčice sa sindromom Down, uz pomoć ispitivačice)

Ispitivač: Sad ćeš mi reći tko je na ovoj sličici?

Ispitanik: Repa i djed

Ispitivač: Što djed radi?

Ispitanik: Čupa repu

Ispitivač: Pokazuje novu sliku

Ispitivač: Koga je zvao djed?

Ispitanik: Baku

Ispitivač: I što njih dvoje rade?

Ispitanik: Povuci, potegni, iščupati ne mogu

Ispitivač: Pokazuje na novu sliku

Ispitivač: Koga su zvali?

Ispitanik: Unuku

Ispitivač: I što oni rade?

Ispitanik: Povuci, potegni, iščupati ne mogu

Ispitivač: Pokazuje novu sliku

Ispitivač: Koga su zvali?

Ispitanik : Pasa

Ispitivač: Za koga se pas ulovio?

Ispitanik: Pas za unuku

Ispitivač: Unuka za?

Ispitanik: Baku

Ispitivač: Baka za?

Ispitanik: Dedu

Ispitivač: Ded za ?

Ispitanik: Repu i povuci, potegni, iščupati ne mogu

Ispitivač: Bravo, bravo H. Koga je zvao pasić?

Ispitanik: Macu

Ispitivač: Kako su se oni uhvatili?

Ispitanik: Pas za macu, maca za unuka, unuk za baku, baka za deda i ded za repu. Povuci, potegni, iščupati ne mogu

Ispitivač: Koga je zvala maca?

Ispitanik: Miša i po (o Ispitivač) djevojčica: vuci, potegni, iščupali su repu

Broj pojavnica u iskazu: 58

Narativna struktura iskaza: U ovom iskazu uočava se postojanje narativne strukture sekvenci jer postoji centar, ali ne i komplementarne veze između događaja.

4.6. Rezultati

ISPITANICI	SPOL	DOB	BROJ POJAVNICA	NARATIVNA STRUKTURA
F	M	6 GODINA	52	FOKUSIRANO ULANČAVANJE
L	Ž	6 GODINA	59	PRAVA NARACIJA
I	Ž	4 GODINE	31	HRPICE
S	Ž	6 GODINA	60	FOKUSIRANO ULANČAVANJE
V	M	5 GODINA	44	FOKUSIRANO ULANČAVANJE
M	M	6 GODINA	69	PRAVA NARACIJA
H	Ž	6 GODINA	58	SEKVENCE
S	Ž	6 GODINA	75	PRAVA NARACIJA

Na temelju dobivenih rezultata iz tablice može se zaključiti kako se porastom dobi povećava i broj pojava u narativnom iskazu, točnije četverogodišnji ispitanik imao je 31 pojavnicu, petogodišnji ispitanik 44 pojavnice, dok su ispitanici u 6. godini života ostvarili naraciju s 52 pa do 75 pojava. Time je potvrđeno da s porastom dobi djece raste broj pojava u narativnom iskazu.

Nadalje, vidljivo je da narativni iskazi variraju od jednog do drugog djeteta, da su individualno vrlo različiti.

Ukupno gledajući, narativni iskazi ispitanika neočekivani su jer se prema istraživanjima od djece u šestoj godini života očekuje da samostalno prepričavaju priču, pogotovo ako su bili poticani različitim poticajima koji su nastali na temelju priče. Naime, većina ispitanika nije uspjela samostalno i cjelovito prepričati priču

na temelju slika, već je ispitivač morao postavljati pitanja kako bi od djece dobio neki oblik naracije. Izuzetak je ispitanica L. čije je prepričavanje bilo u potpunosti cjelovito i lako se mogla prepoznati postojanje prave naracije kao narativne strukture. Kod drugih ispitanika variralo je postojanje različitih narativnih struktura, a najčešće se javlja fokusirano ulančavanje.

Važno je usporediti narativni iskaz ispitanice (H), koja zbog Downovog sindroma ima i govorne teškoće, s iskazima ostale djece te prepoznati razlike u narativnom iskazu koje se navode u teorijskom djelu ovog rada. U samom početku ispitanica je izbjegavala sudjelovati u usmenom izlaganju i trebalo ju je puno poticati i ohrabrivati da proba, dok su ostali ispitanici odmah pristali na sudjelovanje. Nadalje u narativnom iskazu ove ispitanice prisutne su kratke rečenice bez postojanja konektora te je uočeno i isprekidano pripovijedanje sa zastajanjem, dok ostali ispitanici nisu imali isprekidano pripovijedanje ni kratke rečenice. Također, uočavaju se i teškoće pri pronalaženju riječi u pripovjednom kontekstu što se u ovom iskazu vidi po tome što ispitanica bez povezanosti ubacuje dio priče koji je prethodno čula tijekom čitanja, koji glasi „Povuci, potegni, iščupati ne mogu.“ Naposljetku je ispitanica prepričavala priču na temelju slika, ali uz veliku pomoć ispitivača koji je stalno postavljao pitanja, dok su drugi ispitanici uz malo ili nimalo pitanja mogli samostalno oblikovati iskaz.

S obzirom na dobivene rezultate i narativne iskaze ispitanika može se zaključiti kako postoje velike individualne razlike u prepričavanju i da se pokazuje potreba za većim brojem ciljanih aktivnosti za poticanje dječjih narativnih sposobnosti. Isto tako, slabiji rezultati od očekivanih mogu biti posljedica prisutnosti ispitivača koji je djeci nepoznat te im je možda bilo neugodno razgovarati s ispitivačem ili su se sramili. Na kraju valja reći i da je mali broj ispitanika glavno ograničenje ovoga istraživanja.

Važno je zaključiti kako treba u vrtićima raditi na poticanju narativnih sposobnosti djece na način da im se posreduje određena priča, da se razgovara o njoj, da se djecu vodi u kazalište i knjižnice i da se provode sve ostale aktivnosti koje će djecu usmjeravati na razgovor te stvaranje i razvijanje narativnih struktura.

5. ZAKLJUČAK

Poticanje narativnih sposobnosti djece od najranije dobi važno je jer ima utjecaj na njihov jezično-spoznajni razvoj, na razvoj čitalačkih vještina i na školski uspjeh. Pripovijedanje i pričanje priča igraju važnu ulogu u djetetovu životu, ali i životu odrasle osobe jer zbog pričanja i prenošenja priča čovjek je *homo naratis*, odnosno čovjek koji kroz priču iznosi svoje stavove osjećaja i misli koje dijeli s drugima. Kearney (2002: 13) je to rekao na sljedeći način: "Pripovijedanje je ljudima jako važno jer hrana nas drži na životu, ali priče su ono što naš život čini vrijednim življenja. Priče su ono što naš život čini ljudskim." Iščitavajući smisao ovoga citata možemo zaključiti kako odgajatelji imaju veoma bitnu zadaću, a to je razviti ljubav prema priči i čitanju koja djetetu predstavlja „duševnu hranu“, a to mogu činiti putem aktivnosti i poticaja koji se odnose na slušanje priče, posredovanje priče djeci, posjet kazalištu, knjižnici i ostalim kreativnim poticajima. Nadalje, važno je spomenuti kako time ne razvijaju samo ljubav prema priči kod djece, već utječu i na razvijanje narativnih sposobnosti. Istraživanje dječje naracije provedeno za potrebe ovoga rada pokazalo je kako velike individualne razlike u narativnim sposobnostima djece. Stoga je vrlo bitno različitim poticajima djecu vrlo često dovoditi u priliku da pričaju i prepričavaju. Ovaj rad ostavlja prostora za postavljanje novih pitanja i tema istraživanja koje će možda na većem uzorku istraživati narativne sposobnosti djece, kao i poticaje i aktivnosti kojima se narativne sposobnosti mogu razvijati u vrtićkom okruženju.

LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J.J. (2003). *Jezik i govor od rođenja do 6. Godine*. Donji Vukojevac: Ostvarenje d. o .o.
2. Applebee, Arthur N. (1978). *The child's concept of story: Ages 2 to 17*. Chicago: University of Chicago Press.
3. Arapović, D.(2005). Djeca s jezično-govornim teškoćama i teškoćama učenja . Časopis za obitelj, vrtić i školu, 65(91) , 9-10.
4. Arapović, D., Grobler, M., Jakubin, M. (2010). Narativni diskurs predškolske djece s posebnim jezičnim teškoćama,. Logopedija 2(1) 1–6.
5. Berk, L. E.(2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
6. Bishop, D. (1997). The Underlying Nature of Specific Language Impairment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33(1), 3-66.
7. Bogetić, P., Arapović, D., Kuvač Kraljević, J. (2008.) Struktura priče djece s posebnim jezičnim teškoćama,. *Govor XXV(1)*, 75–92.
8. Botting, N. (2002). Narrative as tool for the assessment of linguistic and pragmatic impairments. *Child Language Teaching and Therapy(18)* , 1-18.
9. Bouillet, D. (2016). *Uvažavanjem različitosti do kulture mira: priručnik za odgojitelje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Centar za civilne inicijative.
10. Buggle, F. (2002). *Razvojna psihologija Jeana Piageta*. Jastrebarsko: Naklada Slap
11. Jelčić Jakšić S. (2008). *Razvoj govora od rođenja do šeste godine*. Zagreb
12. Kearney, R. (2002). *On stories - Thinking in action*. Preuzeto: 10.05.2020. sa:
https://books.google.hr/books/about/On_Stories.html?id=QqE6IErldEC&redir_esc=y
13. Kuvač, J., Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjega jezika*. Jastrebarsko: Naklada Slap

14. Labov, W. (1984.) Preobražavanje doživljaja u sintaksu pripovijednoga teksta, *Revija*(2,) , 46.-78.
15. Liles, B. (1993). Narrative Discourse in Children With Language Disorders and Children With Normal Language: A critical Review of the Literature. *Journal of Speech and Hearing Research*,(36) , 868-882.
16. Lukač Lukšić, K. (2013): *Razvoj dječjeg govora u prvoj godini života- prikaz slučaja*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
17. *Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*, MZOS, 2014. Preuzeto 11. 5. 2020 . s: <http://www.mzos.hr>
18. Malnar, D., Arbanas, J., Tkalčić, M. (2015): I mozak ima spol. *Medicina fluminensis*, 51(4), 440-447.
19. Marčinković, L. (2016). *Struktura priče djece mlađe školske dobi*. Diplomski rad. Osijek : Učiteljski fakultet u Osijeku
20. Miljak, A. (2008). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: Spektar Media
21. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Alfa. Zagreb.
22. Pranjić, V., Farago E., Arapović, D. (2015). Pripovjedne sposobnosti djece s Downovim sindromom i djece s Williamsovim sindromom. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 52(1) 1-16.
23. Radić Tatar, I. (2013.) Ovladanost vrstama rečenica na kraju predškolske dobi. *Lahor* (16), 165 – 188.
24. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb. Golden market
25. Težak, D., Čudina-Obradović, M. (2005). *Priče o dobru, priče o zlu*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Tolstoj, A. (2002). *Djed i repa*. Golden marketing: Tehnička knjiga Zagreb.
27. Trtanj, I. (2015.) *Jezično označavanje likova u dječjem pripovjednom diskursu*. Osijek (disertacija)
28. Velički V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa
29. Vigotski, L. S. (1962.) *Thought and language*. M.I.T. Press. Cambridge, Mass

30. Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske; Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*.

PRILOZI

Prilog 1: Materijal za motivacijsku aktivnost *Izmiješana priča*



Prilog 2: Prilagođena priča *Djed i repa*, po epizodama

1. Jednom davno živjeli djed i baka u zgrbljenoj staroj kolibi.
2. Jednog lijepog ožujskog jutra baka se uspravi u postelji i kaže „Vrijeme je da sijemo povrće“.
3. Djed i baka išli su u vrt te su sijali grašak, mrkvu, krumpir, grah, a na kraju su posijali i repu.
4. Te je noći padala kiša. Djed i baka veselili su se jer su znali da će kiša pomoći sjemenkama da nabubre i pretvore se u slasno sočno povrće.
5. Uskoro su djed i baka krenuli iskopavati povrće.
6. Iskopali su mrkvu, krumpir, grah i povadili repu, samo je ostala još jedna repa koja je bila vrlo velika.
7. Djed stade repu čupati iz zemlje: „Povuci, potegni, iščupati ne može.“
8. Djed je otišao po baku.
9. Baka se uhvati za djeda, djed za repu i opet: „Povuci, potegni, iščupati ne mogu.“
10. Pozove baka u pomoć unuka.
11. Unuk se uhvati za baku, baka za djeda, a djed za repu i opet: „Povuci, potegni, iščupati ne mogu.“
12. Pozove unuk u pomoć psića Žuću.

13. Žučo se uhvati za unuka, unuk za baku, baka za djeda, a djed za repu i opet: „Povuci, potegni, iščupati ne mogu.“
14. Pozove Žučo u pomoć macu.
15. Maca se uhvati za Žuču, Žučo za unuka, unuk za baku, baka za djeda, djed za repu i opet oni pokušavaju, ali „Povuci, potegni, iščupati ne mogu.“
16. Baka se sjetila da je u kuhinji vidjela miša, pa pozove u pomoć miša.
17. Ponovno se oni uhvate – miš za macu, maca za Žuču, Žučo za unuka, unuk za baku, baka za djeda i djed za repu.
18. Svi povuku i „Povuci, potegni, iščupali su repu.“

Prilog 3: Štapne lutke i simboli za dječje kreativno izražavanje potaknuto pričom *Djed i repa*



Izjava o samostalnoj izradi rada

Ovom izjavom ja, Martina Paro, izjavljujem da sam diplomski rad pod nazivom *Poticanje narativnih sposobnosti u dječjem vrtiću* izradila samostalno, uz pomoć stručne literature i vlastitog znanja te uz vodstvo mentorice doc. dr. sc. Jelene Vignjević. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštovala odredbe *Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu* o akademskom poštenju.

Potpis: _____